

C. si je približno pred enim letom kupil gramofon. Čeprav plošč v trgovinah skoraj ni bilo več mogoče kupiti, saj se je glasbena industrija počasi preusmerila na zgoščenke. Napravo je dobil skorajda zastonj, v časopisu je bil objavljen oglas o razpustitvi gospodinjstva, kamor se je s Heddo peljal z njenim majhnim fordov. Pravzaprav sta iskala komodo za perilo (njegove brisače, pižame in spodnje hlače so se še vedno strahotno mečkale po knjižnih regalih), vendar je potem zagledal čudovit, antraciten gramofon. Objokani žalovalci ob razpustitvi gospodinjstva so bili očitno veseli, da je nekdo to stvar sploh hotel imeti. Odšla sta z ropotajočo štirikotno skrinjo in dvema zvočnikom ter z obupnim Heddinim posmehom, saj se ni mogla prejeziti zaradi zaprašenih spodnjic.

Gramofon je bil nova ovira, da bi se usedel za pisalno mizo: prisiljen je bil, da je cele dneve blodil po mestu in iskal nove plošče, ki so jih na boljših trgih prodajali pod ceno, v antikvariatih pa so bile cene oderuške. S tem Nürnberga ni bolje spoznaval, vendar je ugotovil, da obstaja velikanško število gostiln. Mesto je prežela zares grozeča infrastruktura alkoholnih črpalk in pokazalo se je kot zelo težavno, trpeti pomanjkanje ravno tam, kjer je vladala najboljša oskrba. Kajti vedno znova je uvajal faze, v katerih se je odločil, da se bo soočil s svojim simptomom pomanjkanja alkohola in da si bo vztrajno prizadeval za premagovanje. Gostilnam se je, kolikor se je le dalo, izogibal, in če je le stopil

vanje, je pil kavo in mineralno vodo, kar se mu je zdelo skrajno dolgočasno nadomestilo.

Nekoč, ko je v konfliktu sam s sabo postopal pred vhodom v neki lokal, je bil ogovorjen. Pred njim je stala ženska, ki je oddajala jasne signale, da ga pozna, on pa je ni prepoznal. Na slepo srečo je rekel, da ima sicer malo časa, da pa vendarle mora popiti še kavo. Ali bi morda le za pol ure šla z njim v lokal? – Oh, je rekla nekoliko zmedeno, ali morava zares v ta lokal? Zagotovo bo našla kaj boljšega. In nalahno ga je prijela za roko in ga potisnila proč. Komajda občuten prijem njene roke ga je spomnil: enkrat ga je že odpeljala, in sicer po branju v neki nürnberški knjigarni, kjer je sedela med občinstvom. Podpisal se ji je v knjigo, ona pa mu je potem ponudila, da ga z avtom zapelje v Kobergerstraße: da namreč prav tako stanuje v Kobergerstraße, le nekaj hiš proč od njega. In vodila ga je do svojega avtomobila, le s to peresno lahkotno roko na njegovi nadlahti. – Na zmedene vzhodne brate, si je mislil, morajo tukaj skrbno paziti, in ostanek občinstva se mora sprijazniti s tem, da avtorja takoj po branju odpeljejo z avtom. – V avtu ga je vprašala, ali ve, da ji je podpisal že drugo knjigo. Ali se morda še spominja branja v Regensburgu. A da na vseh svojih potovanjih verjetno srečuje toliko ljudi, da tega ni mogoče pričakovati.

Svojo sposobnost spominjanja je imel načeloma za zakrknjeno, alkohol je močno podpiral to slabost; veliko manj krivde za to so imela številna pisateljska potovanja, ta predstava je bila romantična. Zdaj pa se mu je posvetilo: leto dni pred prejemom dvanajstmesečnega vizuma so mu dovolili kratko bralno potovanje, za tri dni v Regensburg. In po branju ga je k istemu avtomobilu vodil isti gib roke; druga roka mu je nad glavo poddržala dežnik, kajti

močno se je ulilo, tako da ne bi mogel iti še teh nekaj korakov do svojega hotela. Dežnik mu je jemal vid, slep in brez orientacije je capljaj skozi vodne mase, zanašajoč se samo na tri magnetne prste na nadlahti; ves Regensburg, ves zagonetni Zahod, status quo, hladna vojna in ves idiotski svet so za trenutek potonili v besneči nevihti, ki se je z bliski in grmenjem in oglušujočimi hudourniki razbesnela okrog zastrašujoče majhnega pločevinastega ohišja avtomobila. Šele nekaj minut pozneje je opazil, da se je na zadnjem sedežu avtomobila stiskalo še eno žensko bitje, črhnila ni niti besedice in dozdevno si je prizadevala, da bi se naredila nevidno. Šele čez nekaj časa je izvedel, da je bila Hedda.

In potem mu je ženska, ki jo je C. zdaj imel pred sabo, poslala v Leipzig rumeno usnjeno jakno. V spremnem pismu je bilo mogoče prebrati, da je bil takrat v Regensburgu tako nalahko oblečen. In ker je v Leipzigu zagotovo tudi neurje, in ne samo v Regensburgu, kar poudarja že njegovo nemško ime, naj jakno, na zaprosilo, vendarle sprejme. – Paket je bil, tako je pisalo pri odpošiljatelju, odposlan v Nürnbergu.

No, tako se lahko končno zahvalim za usnjeno jakno, je rekel C., na to sem pozabil že po branju v Nürnbergu, in opravičiti se moram. Nisem vam pisal, ničesar nisem storil. Čeprav mi je jakna povsem pristajala. – V Nürnbergu verjetno sploh niste več vedeli, kdo sem. In moje pismo je bilo neumno, kajti Regensburg ni dobil imena zaradi dežja, temveč zaradi nekega gradu regentov. – Tudi tega nisem več vedel, je rekel C., a morda bi se odpravila v to gostilno? – Spet sta stala pred vhodom nekega lokala, vendar ji še vedno ni bil všeč. – Ali pa v tistega tam čez, C. je pokazal na drugo stran ulice. Tam čez sta kar dva, morda celo trije ...

Čutil je njeno upiranje, vendar je pristala na to in mu končno sledila. C. je takoj spoznal razlog njenega obotavljanja: za točilnim pultom mračnega, praznega prostora za goste – le na barskih stolčkih sta sedela dva, trije tipi v avanturistično pisanih srajcah in s celimi kolekcijami nakita okrog vratu, na ušesih in na zapestju, ki so pili pivo – je bil pritrjen televizijski sprejemnik; na zaslonu so cele množice golih človeških teles prikazovale akrobatske kopulacijske vaje; skozi slinasto glasbo so zvenele očarljive tožbe akterjev. C. je s strahom pogledal, ali njegova spremljevalka ne želi pobegniti ven, vendar se je pogumno usedla za mizo v kotu, s hrbtom obrnjena proti zaslonu; on je sedel na stolu nasproti. Od točilne mize je k njima švedrala ženska ... običajno se je branil najhujših misli, te ženske pa ni mogel označiti drugače kot za umazano coprnico. Nagnila se je med njuni glavi in režeč se vprašala, kaj želita. C. je naročil dve skodelici kave; ko ju je prinesla, je takoj plačal. Ženska je denar, ne da bi ga preštela, spustila v žep predpasnika in odšla; C. je vprašal: Ali ne bi raje odšla? – Ko je njegova nasproti sedeča prikimala, je izpil obe skodelici in se dvignil. – Oprostite, je rekel zunaj, nisem opazil, kje sva. – Nič hudega, saj je bila zanimiva izkušnja, je odvrnila. A greste raje k meni na kavo, saj sem vas že povabila.

V njenem stanovanju se je poskušal spomniti tiste bralne turneje v Regensburgu. Bilo je domala nemogoče, obstajale so samo na pol temne, zamegljene vodene slike, vmes izprane barve svetlobnih reklam, svetleče se prekriti avtomobili, z vodenimi meglicami prelite izložbe, vedno znova se je kadila mokrota iz njegovih oblek, oškropljena stekla za očala še med njegovim žabi podobnim kvakajočim, z napakami zastrupljenim branjem, po katerem se je ploskanje kot vodnjak razkropilo v različne smeri.

Ob povratku že iz vlaka Zahoda ni bilo več mogoče videti, ker so šipo nenehno bičali sunki dežja.

Pazite, da ne staknete še pljučnice, tukaj, v zlobnem kapitalizmu, so mu rekli. – Nikakor ni slaba ideja, je odgovoril. Potem bi se moral tukaj pozdraviti, kako dolgo pa kaj takega traja? – Našli bomo zdravnike, ki vam bodo diagnosticirali pljučnico, če bi želeli ostati še nekaj časa.

Na takšne pogovore je pomislil pozneje v Leipzigu; metali so določeno luč na Zahod, proti kateri hladen dež, ki je odplaknil ostanek poletja, ni prišel prav do izraza. V takšnih govorih sta tičali brezskrbnost in toplina, ki ju je pogrešal, ko je bil spet v Leipzigu.

V Leipzigu je vladala statičnost, bila je *faza depresije*, kakor je C. imenoval ta čas; nikomur se ni posvetilo, kako bi se bilo mogoče izogniti temu stanju. Na obeh straneh tako imenovane železne zavese so bile postavljene atomske rakete – le delček njihove moči bi lahko uničil ves svet – in strmele druga v drugo: med njimi je bilo območje, kjer naj bi eksplodirale, ozemlje obeh nemških držav. Vzhodno stran je obvladovala štorasta kreature z imenom Černenko, ledeno sivo truplo z zaledenelim obrazom, ki ga je bilo le tu in tam mogoče videti na Rdečem trgu, kjer je nepremično stal stisnjen med svoje generale; pri najmanjšem premiku te srhljive skulpture se je slišalo nekaj takega kot škrtanje in trganje ledene plošče. Prevladujoče mnenje je bilo, da se ne more premakniti zato, ker je s hrptom pritrjen na leseno ogrodje. V zahodni hemisferi je imel besedo prav tako za rakom oboleli moški, ki se je zdel gibljiv le zato, ker je bil holivudski igralec. C. je nekoč bral na univerzi v kalifornijski Santa Barbari in dobil občutek, da je mestece povsem pod copato tega ameriškega predsednika, ki je bil

že zamenjan. Mesto se je zdelo mirno in predano v beli pripeki, le v pristanišču in na univerzi se je kazalo življenje. Vse drugo, tako se je zdelo, je bilo zaposleno s tankovsko vojsko, ki je varovala bližnji ranč, v katerega se je zabarikadiral Ronald Reagan.

Hladna vojna je postala tako hladna, da se je spremenila v večni led. Zdelo se je, da so mlajše generacije NDR živele le še za idejo, da bi pobegnile na Zahod, starejši, ki so se že ugnezdili, so razmišljali le še o *zahodni valuti*, za zahodno valuto je bilo mogoče kupiti vse, kopalniško opremo, vsak rezervi del, od danes na jutri zobno protezo; ni bilo vodovodarja, kleparja, tapetnika, krovca, ki bi po službi za vzhodni denar še poprijel za kako delo. *Zahod* je na Vzhodu postal smisel življenja ... in če si to rekel, tega nihče ni mogel zanikati.

C. ni spadal med tiste, za katere bi bil Zahod edini zveličavni cilj, svoja prva vabila je, izmišljajoč si najrazličnejše razloge, celo zavrnil. Potem je trikrat le prišel, vedno le za nekaj dni; njegova edina želja je bila, da bi s sabo odnesel knjige, ki jih na Vzhodu ni bilo mogoče dobiti – tudi za zahodni denar ne: v nekoliko inteligentnejših krogih se je moč trdne valute končala. Nepričakovano pa je prejel dopis neke akademske inštitucije iz Zvezne republike Nemčije, ki mu je ponudila štipendijo ... zgodilo se je, le kratek čas zatem, ko so omaro Centralnega komiteja Černenka tudi uradno razglasili za mrtvega in ga pokopali in je v Moskvi prišel na oblast drug možakar, ki je dajal sporočila, ki so zvenela prese- netljivo. S tem si je C. tudi vedno razlagal dopis iz ZRN; bilo je, kakor da hoče tam nekdo preizkusiti, kako resnična so ta nova sporočila. Štipendija, ki naj bi jo dobil, je bila visoka in prejel naj bi jo za eno leto; zdaj je bil april in do konca novembra je imel čas za odločitev ... za odločitev, ali se želi za leto

dni preseliti na Zahod in poskrbeti za to, da to res zmore. Kajti nemške marke bi mu lahko izplačali le v okviru njenega veljavnega področja.

Po kratkem premisleku je vabilo sprejel, s pismom, ki ga je poslal s povratnico; niti deset dni mu ni bilo treba čakati, da je povratnico spet prejel, s podpisi in s pečatom tiste zahodnonemške akademske inštitucije. Hotel je izključiti misel, da je pečat na rdečo kartoteko dobil tudi od organa državne varnosti ... privolil je in njegovo srce je bilo olajšano. – Pred Mono, svojo prijateljico, s katero je v Leipzigu živel v tesnem prostoru na manj kot petdesetih kvadratnih metrih, je svoj korak na poti v novo življenje najprej skrival. In tudi prve zahteveke za potovalno dovoljenje, tisto neverjetno zoprno pisemsko navlako, ki je bila zdaj potrebna. Vendar je to potem hitro izvedela in bila je zgrožena. – Celo leto me želiš pustiti samo! Rekla je natanko to, kar je lahko sklepala po C.-jevih dejavnostih; zanj je bilo to premalo. – Saj vidiš, da so mi zahtevek za vizo že odbili, je rekel in ji pod nos podprl dopis iz ministrstva za kulturo. – Ostaja ti še dovolj časa in nekako ti bo že uspelo. Sicer pa tvoj prijatelj ne bi nikdar potoval tja čez brez svoje prijateljice ...

S tem prijateljem je Mona mislila pisatelja H., ki je stanoval v Georg-Schwarz- StraÙe, nedaleč proč; že nekaj časa sta imela zapleten, če ne celo skrhan odnos, za to so bila kriva, je mislil C., njegova prejšnja krajša potovanja na Zahod, zaradi katerih sta se začela prepirati. Prijatelj je bil poročen z njegovo prijateljico, vendar papirnate razlike Mona ni upoštevala kot argument. – Misliš, da bi se morala poročiti, da bi nama potem dali skupni vizum? je hotel vprašati C. Vendar tega ni storil, morda bi se Mona na tako snubitev odzvala pozitivno.

C.-jev prijatelj je menil, da se ne smemo udeleževati insceniranja politične moči pri izračunljivi izmenični igri med priznanimi in zavrženimi privilegiji za umetnike, sicer bi nujno zapadli v odvisnostno razmerje do vladajoče partijske diktature; on da to ve, saj je bil vendarle sam član te stranke. Najbolj očitna vrsta privilegiranja naj bi bila praksa dodeljevanja vizumov, ki bi se uporabljali v obliki dodeljevanja milosti ali kot nagrajevanje za lepo obnašanje. In če pri tem sodeluješ, izgubiš stik z občutki normalnih ljudi, za katere ne obstajajo nobeni privilegiji.

Z enim od teh normalnih ljudi, bivšim delovnim kolegom, ki ga je srečal ob obisku pri svoji materi, je C. poskusil spregovoriti o tej problematiki in dobil je naslednji odgovor: Če ti nudijo potovanje na Zahod, ti ga pa odkloniš, potem si najbrž pravi bedak!

Potem ko je C. od ministrstva za kulturo prejel prvi odklonilni odgovor na svoj zahtevek, je prisluhnil sebi, da bi izvedel, kako so se na to odzvali njegovi občutki. Tega ni mogoče verjeti, je bila njegova prva misel. Tudi njegovi dve prejšnji krajši potovanja sta bili sprva zavrženi, zaradi nenehnega vztrajanja in s podporo tistih, ki so ga povabili, je v zadnjem trenutku vizum vendarle prejel. Pri čemer so bili prvi zavržitveni dopisi formulirani trše, kakor pa se je to zgodilo zdajle. Pozno zvečer se je vrnil iz gostilne in sedel v mali Monini kuhinji, s kratkim in skopim dopisom v roki in v brezupnih stavih iz središča birokracije iskal oporno točko, ki bi bila zanj lahko pozitivna. Zavrnitev je bila dosledna, ni vsebovala utemeljitve, vejice so bile postavljene pravilno ... vendarle je pismo vsebovalo minimalno negotovost, ki je logično ne bi bilo mogoče dojeti. Razlog je bil morda v tem, ker je

namestnika ministra, katerega pisarna je napisala zavrnitev, medtem spoznal ... to je bilo pretirano, ni ga *poznal*, vendar se je z njim pogovarjal, ob njegovih prejšnjih zahtevkih za vizum, in od tedaj ta minister ni bil več kaka nepreračunljiva pošast.

C. se je odločil, da bo novi zahtevek začel takole: V NDR je domala do svojega štiridesetega leta delal v industriji in svoje delo je brez ugovora izvrševal, šele pozneje je postal svobodni pisatelj, skoraj pri štiridesetih, to je imel za odločilno *pozen* trenutek. Zanj naj bi to pomenilo obrat, s posledicami, ki jih ni mogoče ocenjevati le pozitivno. Čeprav je pisateljski poklic ustrezal njegovim težnjam, naj bi ga to v njegovi samoumevnosti pretreslo. Gre mu za to, da bi spoznal svojo identiteto, svojo identiteto kot pisatelj, k čemur – po nazoru gospoda ministra, kar je bilo mogoče razbrati iz objavljenih kulturno-političnih direktiv pristojnega ministrstva – spada tudi identiteta državljana tiste države, v kateri pišeš. Se pa identiteta ne more razviti samo od znotraj navzven, ne samo iz zaprtega notranjega prostora, potrebuje tudi mnenje in primerjavo od zunaj. Za to je obdobje enega leta prej premalo kot pa dovolj ...

Njegov prijatelj, pisatelj H., je imel povsem prav! S takšnim pismom je storil ravno to, kar mu je H. očital: sporazumel se je z oblastjo. Pristal je na insceniranje birokracije. Po eni strani se je širokoustil o »identiteti«, po drugi strani pa bi jo že oddal. In jo odpravil s strani namestnika ministra za kulturo ...

V majhni aktovki, tisti, v kateri je običajno nosil svoje rokopise s kraja na kraj, je skril steklenico žganja; Mona je steklenico najbrž že zdavnaj našla. Zdaj jo je vzel ven ... ure in ure je sedel v kuhinji in pil; niti jakne ni slekel. Ko je zaslišal šum, je steklenico hitro skril. Vendar je Mona, ki je v spalni

srajci stala med vrati, poplačino seveda zavohala. Oblečen je bil v rumeno usnjeno suknjo, papirji so raztreseni ležali naokrog, po tleh in na majhni mizi, ob pepelniku s številnimi tlečimi cigaretnimi ogorki. Mona je zrla vanj, vendar se je zdelo, da zre le na rumeno usnjeno jakno. Čez nekaj časa je rekla: Zdaj si torej zblaznel!

Morda je Mona imela prav, zmešalo se mu je. V kuhinji se je zrak valil v skoraj plinasto snov, zaudarjalo je po pogorišču. Sedel je sredi dima in tudi v njem samem se je zgostil črno tleč dim; polotila se ga je nenavadna negibnost, le če je steklenico pritisnil na ustnice, se je premikal odsekano kot avtomat. V njem je bil nepopisna bes, sovraštvo, zares strahotno in uničujoče, bilo je, kakor da bi mu, postopajoč po povsem teoretskih pikolovskih zakonskih predpisih, po katerih je bil izhod z akademskim pikolovstvom izključen, bilo prepovedano življenje, ki ga je bil, čeprav ni mogel nič za to, prisiljen živeti. Zdaj se je sam, s čelom proti prepovedi, odzval z brezmejno trmoglavostjo: *Morate* me pustiti, ni druge možnosti ...

Če mi boste dali vizum, potem morda sploh ne bom odpotoval, vendar mi ga morate dati. Morate mi dati možnost, da bi zapustil Kohlhaasenbrück!

A ne moreš sleči vsaj te jakne, je rekla Mona. A se boš še z usnjeno jakno ulegel v posteljo? – Mona je nedavno tega začela analitično terapijo, izostrila je pogled za nezavedna simbolična dejanja. – Ti se že nahajaš v svoji zahodni koži, je rekla. Mona je začela analizo na prigovarjanje prijatelja H.-ja, ki je dobro poznal neko psihoanalitičarko. Čeprav je Mona to zanikala, C.-ja ni mogla odvrniti od misli, da je z obnašanjem eden tistih problemov, ki bi jih Mona v svojem življenju morala zdraviti. Na dan pa je potem prišlo, da bi morala sodelovati pri

neki stacionarni psihoterapiji, v neki bolnišnični ustanovi v mestu Halle, kar naj bi sprva trajalo štiri tedne, z možnostjo podaljšanja, C. pa si je pod tem predstavljal neke vrste intenzivno terapijo. Zdaj je obstajalo le še vprašanje, kdaj bo zanj v Halleju prosto mesto. Mona je že mesece čakala na sporočilo, vendar je spoznala, da bi to, ker pač ni spadalo med akutne primere, lahko trajalo celo leto ali še več. C. ji je rekel: Morda je čisto v redu, da greš v Halle šele takrat, ko bom dobil vizum. – Da bi se moral še manj ozirati name, je odvrnila.

Bilo je očitno, da ga Mona v rumeni jakni ni mogla prenašati. Nosil jo je tudi vse poletje; le nekaj dni je bilo tako vroče, da je zadostovala le srajca. Jakna je bila iz mehkega gladkega usnja; skoraj brez teže, segala mu je le malenkost čez pas; in zdela se je tako dobro prilagojena njegovemu telesu, da je imel občutek, da je narejena iz njegove lastne substance. Mona je hotela v njej videti zaščitno lupino proti sebi, proti svoji bližini; odzvala se je tako, da mu je iznenada kupila spodnje perilo, *boljše* spodnje perilo, kakor pa ga je običajno nosil. Tanke barvaste stvari je tudi oblekel, vendar je že kmalu opazil, da se je spodaj začel potiti, pod njegovo pazduho so se pojavile rdeče proge; šivi spodnjic niso vpijali mokrote, ki je nastajala zaradi sintetičnega materiala, in čez nekaj časa so se spremenili v kot cement trde vrvi, ki so mu ob vsakem koraku drgnile kožo, njegove genitalije so bile obliki spodnjic nenehno v napoto, in ker tega organa niso mogle odstraniti, so ga zvezale v brezoblično in vlažno gmoto, njene eksistence se je nenehno zavedal. Jasno je bilo, da mu najnovejša kreacija vzhodnonemških spodnjic ni pristajala, ne da bi se na njegovem telesu spremenila kaka malenkost. Redno je ta tako imenovani tekstil pozabljal

pri materi, ki jo je tisto leto pogosto obiskoval; in Mona je seveda opazila njihovo izginotje.

Njegovi napadi besa so bili, medtem ko je tako minevalo poletje, vedno redkejši, kljub alkoholu, ki ga je še naprej užival v nespremenjenih količinah. Ali pa morda zaradi alkohola, ki mu je razrahljal možgane? Če je po takšni noči prišel k sebi, se je sam pred sabo zgrozil: takega potenciala sovraštva, ki je prežal v njem, ni slutil. Mona je že odšla, ko se je okrog opoldneva prebudil, na univerzi je bila na oddelku za amerikanistiko zaposlena kot neke vrste asistentka, in veliko bi imela povedati, kako so si na njenem oddelku raziskovalne naloge, povezane s potovanji v ZDA ali Anglijo, drug drugemu speljevali ali pa dajali pod roko: hujskaške tirade in politična klevetanja so bila na dnevnem redu, če si hotel onemogočiti kolega, ki je bil na »vrsti« za potovanje. – Tvoj partijski kader bi se moral pravzaprav bati potovanj v imperialistično Ameriko, je rekel C. – Moral bi videti, kakšna beraška pisma pišejo razrednemu sovražniku, da bi dobili vabilo.

Wolfgang Hilbig | PROVIZORIJI | DAS PROVISIORIUM | prevod
in spremna beseda Slavo Šerc | lektorirala Mojca Seliškar | uredila
Polona Mlakar | oprema Jurij Jančič | notranja oprema in prelom
Lidija Murenc | izdala in založila Društvo Mohorjeva družba,
zanj predsednik Jože Planinšek, in Celjska Mohorjeva družba
d. o. o., zanjo direktor Jože Faganel | © Celjska Mohorjeva
družba 2013 | natisnila Tiskarna Dravski tisk d. o. o., Maribor,
v 500 izvodih | Celje — Ljubljana, 2013